

gocun- / kocun- FİİLİNİN KÖKENİ

The Origin of the Verb gocun- ~ kocun-

Erol GÜNGÖRDÜ*

Dil Araştırmaları, Güz 2015/17: 215-221

Öz: Bu çalışmada El-İdrâk Haşiyesi'ndeki veri bir yana bırakılırsa, sadece Türkiye Türkçesinde yaşayagelen *gocun- ~ kocun-* 'alınmak, alınıp tedirgin olmak, pirelenmek' fiili, eskicil özellikler gösteren bir söz olarak göze çarpar. Bu söz; *koru-*, *korun-*, *kork-* fiilleriyle eş köklü olup *kor~ kôr* 'kayıp, zarar' isminden +CX- (~ + şı- ~ + jı -) ve öze dönüşlü -n- ekleriyle genişleyerek oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: *gocun- ~ kocun-*, *korı- ~ koru-*, *korın- ~ korun-*, *kork-*, +CX- (~ + şı- ~ + jı-), +(X)rGA-, -(X)rGA-, köken bilimi.

Abstract: In this study, apart from the data in the El İdrâk Haşiyesi, the verb *gocun- ~ kocun-* which means resent, feeling uneasy, being restless and which only lives in Turkey's Turkish, draws the attention as a word which shows archaic characteristics. This word is paronym with the verbs *koru-*, *korun-*, *kork-* is formed by broadening with the name *kor ~ kôr* which means damage, loss and +CX- (~ + şı- ~ + jı -) and the reflexive -n- suffixes.

Keywords: *gocun- ~ kocun-*, *korı- ~ koru-*, *korın- ~ korun-*, *kork-*, +CX- (~ + şı- ~ + jı -), +(X)rGA-, -(X)rGA-, etymology.

Türkiye Türkçesi söz varlığının tutarlı, sağlam bir köken bilimsel çözümlemesi yapılmamış öğelerinden biri de *gocun-* eylemidir. Bu çözümlemenin güçlüğünün büyük ölçüde *gocun-* eyleminin ana biçiminin tanıklanamayışından ileri geldiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte gerek bu eylemle aynı kökten gelişip aynı kavram alanında buluşan eylemlerin yardımı gerekse Türkçenin ek bilgisi, ses bilgisi ve anlam bilgisine ilişkin veriler, *gocun-* eyleminin köken açıklamasını mümkün kılmaktadır.

Başlıca köken bilimsel sözlüklerimiz, *gocun-* eyleminin çözümlemesine katkı sunmaz. Gülensoy (2007), Räsänen (1969) ve Eren'in (1999) çalışmalarında bu eylem yer almış değildir. Eyuboğlu, *gocun-* eylemini, tanıklayamadığı 'geri çekilme, türkme, geri çekilip saldırma, sarma' gibi değişik anlamları içeren bir **koç-* köküyle ilişkilendirirken (2004:284), Tietze (TETTL: 161) *gocun-* eyleminin kökenine ilişkin herhangi bir görüş ileri sürmez. Nişanyan ise '*gücen-filiyle alakası belirsizdir*' açıklamasıyla yetinmiştir (2009:211).

Mustafa S. Kaçalın'ın, *Dedem Korkut'un Kazan Beg Oğuznâmesi* adlı çalışmasında, *koçın-* 'sakınmak, çekinmek, kaçınmak; ürkemek, huylanmak; korumak; güvenmek, alınmak; şüphelenmek' eylemi *kūç+i-n-* eylemiyle birleştirilmiştir (2006: 204).

El-İdrâk Haşiyesi'nde kaydedilen *koçun-* 'rahatsız olup kaçınmak, çekinmek' (KıpçTS: 152) bir yana bırakılırsa, *gocun- ~ kocun-* fiiline ilişkin verilerin Türkiye

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE. erolg@gazi.edu.tr. Gönderim Tarihi: 03.11.2015 / Kabul Tarihi: 09.11.2015.

Türkçesi alanında tanıklandığı gözlenir. XIV. yüzyıl Türk edebiyatında özel bir yer tutan, Türk edebiyatında yazılmış beşerî aşk konulu ilk mesnevi olan Süheyl ü Nevbahâr'da geçen *kocin-* 'çekinmek, korkmak' (Dilçin 1991: 623), en eski veri olarak görülebilir. ETT *kocin-* 'korkmak, çekinmek' (Timurtaş 1977: 302), ETT, Osm. *kocin-* 'çekinmek, korkmak' (TarS IV: 2592), en eski veriyle gerek anlam gerek ses yönünden uygunlaşan örnekler olarak göze çarparken, 17. yüzyıl metni olan Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde ise artık dudak uyumuna girmiş bir şekilde karşılaşıyoruz: *kocun-* 'ürküntü duymak, korkmak' (EÇ: 152). 19. yüzyıl eserlerinden Lehçetü'l-Lügat'te *kocun-* 'sakınmak' (LL: 435), Kâmûs-ı Türkî'de *kocun-* 1. 'alınmak, huylanmak, işkillenmek': 2. 'karıştırmak, kuşkulandırmak' (TemTürkS: 729), şekilleri yer alırken, Lehce-i Osmani'de /g/ ön sesli şeklin madde başı olarak alındığını görürüz: *gocun-* 'alınmak, işkil etmek, ihtiraz' (LO: 161).

Ercüment Ekrem Talu ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde (1937, 1943) bile /k/ ön sesli şeklin kullanılışı ilgi çekicidir: *kocun-* 'sakınmak, çekinmek, kaçınmak'; 'ürkmek, huylanmak' (TETTL: 161).

Günümüz yazı dilinde /g/ ön sesli şeklin yaygınlaşp yerleştiği açıktır: *gocun-* 'alınmak, alınıp tedirgin olmak, pirenlemek' (MBTS: 1062), *gocun-* 'bir şeyden alınmak, çekinmek, kaçınmak' (TürkS: 767).

Türkiye Türkçesi ağızlarında da *gocun-* ~ *kocun-* eylemine ilişkin veriler gerek /g/ gerekse /k/ ön sesli olarak tespit edilir: *koçun-* 'sakınmak' (DerS VIII: 2895), *koçundur-* 'içine korku vermek, şüphelendirmek' (DerS VIII: 2893), *koçundur-* 'kuşku vermek, sakındırmak' (DerS XII: 4562), *gocun-* 1. 'sakınmak, çekinmek, kaçınmak'; 2. 'ürkmek, huylanmak'; 3. 'korumak'; 4. 'gücenmek, alınmak', 5. 'şüphelenmek', *gocungaç* 'alınan (kimse)' (DerS VI: 2090) < *gocun-gaç*.

gocun- ~ *kocun-* eyleminin kökenine ışık tutacak veriler de Türkiye Türkçesi ağızlarında saklıdır. Şu tanık, *gocun-* ~ *kocun-* eyleminin -n- öze dönüşlülük ekiyle genişlemiş bir şekil olduğunu gösterir: *gocu-* 'gerilemek, korkmak' (DerS VI: 2090).

Fiilden fiil türeten, öze dönüşlü -k- ekiyle genişlemiş *gocuk-* (~ *gucuk-*) "sakınmak, çekinmek, kaçınmak" (DerS VI: 2090) sözünün *gocu-* (~ *gucu-*) tabanından geliştiği apaçıktır. *kocukla-* 'kuşkulananmak' (DerS VIII: 2893) fiilinde de /k/ ön sesli olarak aynı taban söz konusudur: *kocu-k+la-*.

Muğla ağızından alınma *gocurgan-* "gocunmak, alınmak" (DerS XII: 4509), *gocu-* tabanından gelişmiş bir fiil olarak göze çarpar: *gocurgan-* < *gocu-rga-n-*.

Addan fiil türeten -(X)rGA- [TT *yadurğa-*, TT (ağ.) *sesirge-* 'ses duyar gibi olmak' (DerS XII: 4684), *taşırğa-* 'ayak, yürümekten yaralanmak' (TSD:533), *azırğa-* 'az bulmak' (TSD: 54)] ekinin yanı sıra fiilden fiil türeten -(X)rGA- türemelerine de çağdaş ve tarihî Türk dili alanlarında örnekler bulabiliriz: *basırğan-* 'ağırlık basıp muzdarip olmak, kâbus görmek' (TSD: 66) < *bas-ırğa-n-* < *bas-*, *ezirgen-* 1. 'alçak gönüllük göstermek', 2. 'çağırına çekinerek gitmek' (DerS XII: 4501) < *ez-*, *buşırğa-* 'kızmak, canı sıkılmak' (TSD: 112) < *buş-* 'kızmak; canı sıkılmak'.

gocu- 'gerilemek, korkmak' (DerS VI: 2090) tabanı, *gocun-* ~ *kocun-* fiilinin ana biçimini tasarlamak bakımından en önemli veri niteliğindedir: *gocun-* < *kocun-* < *koçın-* < **kōr+çı-n-* < *kōr*:

kör+çı-n- >kocun- ~ gocun- gelişmesinde görülen *-r-* ünsüzünün düşmesi için bk. *kuşşa-*‘kuşanmak, kuşağı bağlamak; sarmak, çevirmek’(TSD:375) > *kuşsa-*‘kuşatmak, çevirmek’(TSD:377).

gocun- ~ *kocun-* (< **kör+çı-n-*) eyleminin yapısında yer alan +CX- (~ + şı- ~ + jı-) ekinin tarihî ve çağdaş Türk dili alanlarında birçok örneğine rastlıyoruz: ET *törçi-* ‘türemek, meydana gelmek’ (ETG: 301), Krh. *törçi-* ‘(işe) başlamak’ (DLT III: 275, 276), krş. *törü-* ‘yaratılmak’ (KrhTS: 299) < **tör+ü-* < **tör ~ töz* ‘kök, asıl’, TT (ağ.) *terci-* ‘(yara için) sulanmak, sulu hale gelmek’, *tercik* ‘(elma için) sulanmış, sulu’ (Dinç 2013: 443) < *ter+ci-k* < *ter*, Azb. *yöncü-* ‘yönelmek’ (AzTDK: 307), Alt. *orın-çık-* 1. ‘yerleşmek’; 2. ‘sertleşmek’; 3. ‘daha önceki duruma gelmek’ (Alt-TürkS: 140) < *orin-* ‘yer’ + *çı-k-*, Tuv. *turlagji-* ‘yerleşmek’ (TuvTS: 109) < *turlag* ‘durak, durulan yer’, *kadıkşı-* ‘sağlığa kavuşmak, dinçleşmek’ (TuvTS: 63) < *kadık* ‘sağlık, sağlıklı’. Bu ek ve genişlemiş şekilleriyle ilgili olarak bk. Güngördü 2002: 171-172.

gocun- fiilinin kökünde yer alan *kor* < AT *kör* ‘zarar, ziyan’(TDBUÜ: 178) kelimesi, Eski Türkçe Çağından beri kimi lehçe ve ağızlarda korunmuştur: ET *kor* ‘zarar’(ETG: 282), *kör* ‘kayıp, zarar’ (EDPT: 641, 642), Uyg. *koor* ‘zarar, ziyan’ (TDBUÜ:92), Krh. *kor* ‘ziyan, zarar’ (KrhTS: 170), *kör* ‘kayıp’ (Ercilasun-Akkoyunlu 2014:730), *kör* ‘ziyan’ (TDBUÜ: 108), Harz. *kor* ‘zarar, ziyan’ (HATS: 336), Krç.-Malk. *kor* ‘ziyan’ (Krç-MalkTS:269), Hks. *hor* ‘müsrif, tutumsuz’ (ÖHTS: 189) sıfatı, aynı kelimenin anlam değişmesine de uğradığını gösterir. Tuv. *hora* ‘zarar, ziyan’ (TuvTS: 52).

kor < *kör* ‘kayıp, zarar’ kelimesinin addan fil türeten +A- ekiyle genişlemiş şekilleri, daha Eski Türkçe Çağında başlayan anlam gelişmelerindeki zenginliği gözler önüne serer niteliktedir: ET *kora-* ‘azalmak’(ETG: 282), KökTürk. *kora-* ‘cenaze töreni düzenlemek’, *korag* ‘cenaze, cenaze töreni’(OrhTG: 248), Uyg. *koora-* ‘yok olmak, mahvolmak’ (AYS: 321), Uyg. *kora-* ‘eksilmek, zarar görmek’(OTWF: 421), Krh. *kora-* ‘azalmak, zarar etmek’, (KrhTS: 170) Kıpç. *hora-* ‘güçsüz, dermansız kalmak, dermansız, hâlsiz olmak’ (KıpçTS:97), *kora-* ‘eksilmek’ (KİF: 547), Çağ. *korat-* ‘zarara uğratmak’ (ÇağTS: 648), Kırg. *koro-* ‘eksilmek, azalmak, boşuna harcanmak’ (KırgS: 488) < **kora-*, Krç.-Malk. *kora-* ‘telef olmak; kaybolma’, *koranç* ‘zarar, ziyan’ (Krç-MalkTS: 269), Hks. *hora-* 1. ‘azalmak, eksilmek, küçülmek, inmek, kısılmak’; 2. ‘boşuna harcanmak, zarar görmek’ (Hks-TürkS: 186), *horadığ* ‘zarar’ (ÖHTS: 189), Şor. *kora-* 1. ‘sıkıntı çekmek, eziyet çekmek, zarar görmek, ziyan görmek’; 2. ‘ölmek, can vermek’ (ŞorS: 53), Alt. *koro-* ‘azalmak, boş yere harcamak’ (Alt-Türk S:118), Tel. *koro-* ‘eksilmek, azalmak’, *korom* ‘zararlı’ (TelS: 61), Sah. *xoromūlāa-* ‘harcamak’ (Türk-SahaS: 108).

kor < *kör* ‘zarar ziyan, kayıp’ kökünden türemiş *korı-* ~*koru-* fiili ve öze dönüşlü *korın-* ~ *korun-* fiilleri, *gocun-* ~ *kocun-* fiilinin kökenine ışık tutan önemli verilerdir. Aynı kökten gelişen sözlerin aynı kavram alanında buluşmaları olağandır: ET *korı-* ~ *koru-* ‘korumak’ (ETG: 282) Krh. *korı-* ~ *koru-* ‘korumak’(KrhTS: 170; 171), *korun-* ~ *korın-* ‘cimri davranarak (malı) korumak’, *korlan-* ‘(elinden çıkan mala) acınıp zarar saymak ve onun hasretini çekmek’ (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 730), krş. Çuv. *hürin-* 1. ‘cimri olarak yaşamak, hasis bir şekilde yaşamak’; 2. ‘yoksulluk içinde yaşamak; muhtaç şekilde yaşamak’ (Çuv-TürkS: 266), Kıpç. *kor-* ‘korumak, himaye etmek’ (KİF: 546) < **korı-*, *koru-* ‘kayırmak, saklamak, himaye etmek’ (KıpçTS: 154), Harz.

korı- ~ *koru-* 'korumak, muhafaza etmek' (HATS: 336; 337), Çağ. *korı-* ~ *koru-* 'korumak, kollamak' (ÇağTS: 648; 649), ETT *korıt-* 'korumak, muhafaza etmek' (TarS IV: 2667) < *korı-t-* (pekiştirme eki), Osm. *koru-* 'muhafaza etmek, sıyânet, himayet, hirasat, kifâyet, vefa etmek, idare etmek' (LO: 246), TT (ağ.) *korun-* 'sakınmak', *korut-* 'olgunlaşması için saklamak (meyve için)' (DerS VIII: 2929), TT *koru-* 1. 'dış tehlikelerden esirgemek, muhâfaza etmek'; 2. 'yardım edip kayırmak, himâye etmek'; 3. '(bir düşmana, bir tehlikeye karşı) savunmak, müdâfaa etmek', 4. 'gerekli tedbirleri alarak zarar görmesini önlemek' (MBTS: 1751), krş. TT (ağ) *gorlaş-* 'başkalarına zarar vermek' (DerS VI: 2105) < *gor < *kor 'zarar', TT *koru-* 'korumak' ~ Azb. *goru-* ay. ~ Türk. *göra-* ay. ~ Özb. *korı-* ay. (KTLS I: 502-503), Türk. *göra-* 1. 'birini, bir şeyi korumak, kollamak'; 2. 'savunmak, müdâfaa etmek'; 3. 'bir şeyi savunmak' (Türk-TürkS: 279-280) (< **kōrı-*), Kırg. *koru-* 'korumak, muhafaza etmek, çitle çevirmek', *korun-* 1. 'kendini sıkışık durumda hissetmek; kendini küçülmüş hisseylemek; sıkılmak (mes. kendisinin fakirliğinden); 2. 'içtinap etmek, sakınmak, kurtuluş yolu aramak, saklanmak, gizlenmek' (KırgS: 490), Krç.-Malk. *koru-* 'korumak, sakınmak' (Krç.-MalkTS: 270), Kmk. *koru-* 1. 'beklemek, saklamak, muhafaza etmek, korumak'; 2. 'korumak, muhafaza etmek, beklemek'; 3. 'yasak etmek, yasaklamak' (KmkTS: 268), YUyg. *koru-* 1. 'çevresine duvar çekmek'; 2. 'korumak, muhafaza etmek', *korun-* 'çekinmek, sıkılmak' (YUygTS: 244), Gag. *koru-* 'korumak', *korun-* 'korunmak' (GagTS: 163), Kzk. *korın-* 1. 'korunmak, sakınmak'; 2. 'korkmak, çekinmek' (Kzk-TürkS: 322), Kkalp. *korı-* 'korumak' (KkalpTTS III: 176, 177), Tuv. *horu-* 1. 'yasaklamak, men etmek'; 2. 'saklanmak, gizlenmek' (TuvTS: 52), YUyg. *koru-* 1. 'çevresine duvar çekmek'; 2. 'korumak, muhafaza etmek', *korun-* 'çekinmek, sıkılmak' (YUygTS: 244).

Türkiye Türkçesi ağızlarında tanıklanan *gocun-* 1. 'sakınmak, çekinmek, kaçınmak'; 2. 'ürkmek, huylanmak'; 3. 'korumak'; 4. 'gücenmek, alınmak', 5. 'şüphelenmek', *gocungaç* 'alınan (kimse)' (DerS VI: 2090) fiiliyle *koru-*, *korun-* fiillerinin anlamları arasındaki benzeşme, tesadüfe bağlanamayacak kadar çarpıcı olduğu gibi köktaşlığın getirdiği olağan bir sonuç olarak değerlendirilmelidir.

İsinden fiil türeten +*I-* ekine ilişkin başka örnekler: *bayı-* 'zengin olmak' (TSD: 71) < *bay* 'zengin', öli- 'ıslanmak' (TSD: 433) < öl 'ıslak, nem; taze, yaş' (TSD: 432), *taşı-* 'dışarı çıkarmak, taşımak' (TSD: 573) < *taş* 'dış, dışarı'.

korı- ~ *koru-* fiilinden -*k-* ekiyle genişleyen *kork-* < **korı-k-* (krş. *Türük* ~ *Türk*) fiili de çözümlememize yardımcı başka bir veridir: KökTürk. *kork-* 'korkmak', Uyg. *kork-* 'korkmak', Krh. *kork-* 'korkmak' (KİF: 547), Kıpç. *kork-* ~ *korh-* ~ *koruk-* 'korkmak' (KıpçTS: 154), Harz. *kork-* 'korkmak, çekinmek' (HATS: 336), Çağ. *kork-* 'korkmak' (ÇağTS: 648), ETT, Osm. *korh-* 'korkmak' (TarS IV: 2663), *korkar ol-* 'korkmak' (TarS IV: 2665), TT *kork-* 'korkmak' ~ Azb. *gorh-* ay. ~ Başk. *kurk-* ay. ~ Özb. *kork-* ay. ~ Türk. *gork-* ay. ~ YUyg. *kork-* ay. (KTLS I: 500-501), Gag. *kork-* 'korkmak' (GagTS: 163), Kırg. *kork-* 'korkmak, dehşete kapılmak' (KırgS: 488), Kzk. *korık-* 'korkmak, ürmek, dehşete kapılmak' (Kzk-TürkS: 322), Kkalp. *kork-* 'korkmak' (KkalpTTS III: 175), Kzn. *kurık-* 1. 'korkmak'; 2. 'kaçmak'; 3. 'belli şartlara dayanamamak' (KznTTS: 177), Kry. *korh-* 'korkmak, korku duymak' (Kry-TürkS: 80), Krç.-Malk. *kork-* 'korkmak' (Krç.-MalkTS: 269), Kmk. *kork-* 'korkmak' (KmkTS: 267), Alt. *korkı-* ~ *korku-* 'korkmak' (Alt-TürkS: 117), Tel. *korkı-* ay. (TelS: 61) <

kork-ı- (pekiştirme eki), Hks. *horh-* ‘korkmak, ürkmek, çekinmek’(Hks-TürkS: 187), Şor. *koruk-* ‘korkmak, ürkmek’ (ŞorS: 54), Tuv. *korgar-* ‘korkmak’ (TuvTS: 71), Çuv. *hıra-* ‘korkmak’(Çuv-TürkS: 266).

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Türkiye Türkçesi söz varlığının dikkate değer bir ögesi olan *gocun-/kocun-* fiili, *kor ~ kōr* ‘kayıp, zarar’ kökünün isimden fiil türeten +*CX-* (~ +*şı-* ~ +*ji-*) eki ve fiilden fiil türeten öze dönüşlü -*n-* eklerini alarak genişlemesiyle oluşmuştur. *gocun-* ~ *kocun-* fiiliyle aynı kökten gelişerek yer yer aynı kavram alanında buluşan *koru-*, *korun-*, *kork-* fiillerinin bu çözümlmeyi kolaylaştırdığı, ağız-larda tanıklanan *gocu-* ~ *kocu-* fiilinin de *gocun-* ~ *kocun-* sözünün köken açıklamasına ışık tutan en önemli veri olduğunu belirtmeliyiz. Şu hâlde *gocun-/kocun-* fiilinin ana biçimi **kōr+çı-n-* olarak tasarlanmalıdır.

Kısaltmalar

ağ.	ağız biçimi
Alt.	Altay Türkçesi
AT	Ana Türkçe
ay.	aynı anlamda
Azb.	Azerbaycan Türkçesi
Başk.	Başkurt Türkçesi
bk.	bakınız
Çağ.	Çağatay Türkçesi
Çuv.	Çuvaş Türkçesi
ET	Eski Türkçe
ETT	Eski Türkiye Türkçesi
Gag.	Gagauz Türkçesi
Harz.	Harezmi Türkçesi
Hks.	Hakas Türkçesi
Kırg.	Kırgız Türkçesi
Kıpç.	Kıpçak Türkçesi
Kkalp.	Karakalpak Türkçesi
Kmk.	Kumuk Türkçesi
Krç. - Malk.	Karaçay- Malkar Türkçesi
Krh.	Karahanlı Türkçesi
krş.	karşılaştırınız
Kry.	Karay Türkçesi
Kzk.	Kazak Türkçesi
Kzn.	Kazan Türkçesi, Kazan Tatar Türkçesi
Osm.	Osmanlı Türkçesi
Özb.	Özbek Türkçesi
Sah.	Saha (Yakut) Türkçesi
Şor.	Şor ağızı
Tat.	Tatar Türkçesi

Tel.	Teleüt ağzı
TT	Türkiye Türkçesi
Tuv.	Tuva Türkçesi
Türkm.	Türkmen Türkçesi
YUyg.	Yeni Uygur Türkçesi

Kaynakça

- Alt-TürkS: *Altayca-Türkçe Sözlük* (1999). (Haz.: Emine Gürsoy-Naskali ve Muvaffak Duranlı), Ankara: TDK Yayınları.
- AYS: AYAZLI, Özlem (2012). *Altun Yaruk Sudur, VI. Kitap, Karşılaştırmalı Metin Yayını*, İstanbul: TDK Yayınları.
- AzTDK: HACALOĞLU, Recep Albayrak (1998). *Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu (Güney Azeri Sahası Derleme Deneme Sözlüğü)*, Ankara: TTK Basımevi.
- ÇağTS: ÜNLÜ, Suat (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Çuv-TürkS: BAYRAM, Bülent (2007). *Çuvaş Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlük*, Konya: Tablet Yayınları.
- DerS: TDK (1963- 1982). *Derleme Sözlüğü I- XII*, Ankara: TDK Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (1991). *Mes'üd bin Ahmed, Süheyl ü Nev-Bahâr* (İnceleme-Metin-Sözlük), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- DİNÇ, Ahmet (2013). *Türkçenin Kayıp Kelimeleri*, İstanbul: Fanus Kitap.
- DLT: ATALAY, Besim (1992). *Divanü Lûgat- it- Türk Tercümesi I- III*, Ankara: TDK Yayınları.
- EÇ: DANKOFF, Robert (2008). *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü*, (Katkılarla İngilizceden Çeviren: Semih Tezcan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- EDPT: CLAUSON, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- ERCİLASUN Ahmet B. – Ziyat AKKOYUNLU (2014). *Kâşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugâti't Türk, Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, Ankara: TDK Yayınları.
- EREN, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- ETG: GABAIN, A. von (1988). *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. : Mehmet Akalın), Ankara: TDK Yayınları.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki (2004). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Ankara: Sosyal Yayınlar.
- GagTS: *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü* (1991). (Akt.: Abdülmecit Doğru - İsmail Kaynak), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜLENSOY, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜNGÖRDÜ, Erol (2002). "İsimden Fiil Türeten +çı-/+çi- Eki ve Gelişmiş Şekilleri", *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, XXII/3 (Aralık)*, s. 171-182.
- HATS: ÜNLÜ, Suat (2012). *Harezm-Altıordu Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Hks-TürkS: *Hakasça-Türkçe Sözlük* (2007). (Hzl.: Emine Gürsoy-Naskali vd.), Ankara: TDK Yayınları.
- KAÇALIN, Mustafa S. (2006). *Dedem Korkut'un Kazan Beg Oğuz-nâmesi*, İstanbul: Kitabevi.
- KıpçTS: TOPARLI, Recep vd. (2003). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları
- KırgS: YUDAHİN, K. K. (1988). *Kırgız Sözlüğü I- II*, (Çev.: Abdullah Taymas), Ankara: TDK Yayınları.
- KİF: ÖZYETGİN, A. Melek (2001). *Ebû Hayyân, Kitâbul İdrâk li Lisâni'l- Etrâk, Fiil: Tarihi-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*, Ankara: KÖKSAV Yayınları.

- KkalpTTS: *Karakalpak Tilinin Tüsindirme Sözlüğü I- IV* (1982- 1992). Nökis, Karakalpakstan Baspası.
- KmkTS: PEKACAR, Çetin (2011). *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- KrhTS: ÜŞENMEZ, Emek (2010). *Karahanlı Türkçesinin Sözlüğü*, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Krç- MalkTS: TAVKUL, Ufuk (2000). *Karaçay- Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Kry-TürkS: ÇULHA, Tülay (2006). *Karaycanın Kısa Sözcükleri (Karayca-Türkçe Kısa Sözlük)*, İstanbul: Kebikeç Yayınları.
- KTLS: ERCİLASON, Ahmet Bican vd. (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kzk-TürkS: KOÇ, Kenan vd. (2003). *Kazak Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KznTTS: ÖNER, Mustafa (2009). *Kazan- Tatar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- LL: Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi, *Lehçetü'l- Lügat*, (Hzl.: Ahmet Kırkkılıç), Ankara: TDK Yayınları.
- LO: Ahmet Vefik Paşa (2000). *Lehce- i Osmânî*, (Hzl.: Recep Toparlı), Ankara: TDK Yayınları.
- MBTS: AYVERDİ, İlhan (2005). *Misallî Büyük Türkçe Sözlük I(A-G),II(H-N), III(O-Z)*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- NİŞANYAN, Sevan (2002). *Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Adam Yayınları.
- OrhTG: TEKİN, Talat (2000). *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Sanat Kitabevi.
- OTWF: ERDAL, Marcel (1991). *Old Turkic Word Formation I- II*, Wiesbaden: Harrasowitz.
- ÖHTS: ARIKOĞLU, Ekrem (2005). *Örneklî Hakaşa-Türkçe Sözlük*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özb- Türk K: YAMAN, Ertuğrul ve Nizamiddin MAHMUD (1998). *Özbek Türkçesi- Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*, Ankara: TDK Yayınları.
- RÄSÄNEN, Martti (1969). *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen*, Helsinki.
- ŞorS: TANNAGAŞEVA, N. N. Kurpeşko ve Şükrü Haluk AKALIN (1995). *Şor Sözlüğü*, Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- TarS: TDK (1963- 1972). *Tarama Sözlüğü I- VIII*, Ankara: TDK Yayınları.
- TDBUÜ: TEKİN, Talat (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı-Simurg.
- TelS: RYUMİNA- SIRKAŞEVA, L. T. VE N. A. KUÇİGAŞEVA (2000). *Teleüt Ağzı Sözlüğü*, (Çev.: Şükrü Haluk Akalın ve Caştigin Turgunbayev), Ankara: TDK Yayınları.
- TemTürkS: *Temel Türkçe Sözlük, Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kâmüs-ı Türkî, I (A-F), II (G-L), III (M-Z)*, İstanbul, Tercüman Gazetesi Yayınları.
- TETTL: TIETZE, Andreas (2002). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı II (F-J)*, Wien.
- TİMURTAŞ, Faruk K. K. (1977). *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- TSD: PAÇACIOĞLU, Burhan (2006). *VII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Söz Dağarcığı*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- TuvTS: ARIKOĞLU, Ekrem ve Klara KUULAR (2003). *Tuva Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Türkm- TürkS: *Türkmence-Türkçe Sözlük* (1995). (Hzl.: Talat Tekin vd.), Ankara: Simurg Yayınları.
- Türk-SahaS: VASİLİEV (CARGISTAY), Yuriy (1995). *Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- TürkS: TDK (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- YUygTS: NECİP, Emir Necipovic (1995). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, (Çev.: İklil Kurban), Ankara: TDK Yayınları.